

Strah in junaštvo v vojni

Vojna je za posameznika največje zlo. Vanjo je lahko v času svojega življenja, v družbi, v katero je rojen, pahnen, ne da bi imel možnost izbire. Ker so vojne vedno nadaljevanje političnih in ideoloških konfliktov znotraj posamezne družbe, na katere posameznik ob sprejemanju napačnih odločitev, ki do teh konfliktov pripeljejo, nima skoraj nikakršnega vpliva, je vsaka vojna še toliko večja zloraba posameznika v imenu velikih ciljev. Ljudje, ki naj bi si v družbah prizadevali za prijaznost preživetja let življenja, ki so namenjena posamezniku, namesto tega v vojni posameznike postavijo enega proti drugemu in v njihovem imenu sprožijo medsebojno ubijanje. Zaradi napak v vodenju družb prav tisti, ki so napake zagrešili, posameznika prepričujejo in z družbeno močjo, ki jo imajo, prisilijo, da se bori za »boljši jutri«. Ob tem pa vojskujoči postanejo le še številke znotraj posamezne enote in posledično eden več ali manj od v spopadih ubitih ali preživelih. Ko se vojna začne, vojaki, pa naj bodo nad udeležbo v vojni zaradi naivnega sledenja idejam ideoloških manipulatorjev navdušeni ali gredo vanjo z odporom, izgubijo, kot je zapisal v knjigi Sojenice Jonathan Littell, dve temeljni človekovi pravici:

»Državljeni, predvsem moški, izgubijo eno svojih temeljnih pravic, to je pravico do življenja ...; ti državljani pa hkrati izgubijo tudi neko drugo pravico, ki je zanje mogoče še bolj bistvena, namreč pravico do neubijanja.« (Jonathan Littell, 2007, Sojenice, str. 24, Založba Mladinska knjiga)

Ko se vojne končajo, nastopi čas junaških zgodb. V njih tudi usode umrlih služijo predvsem legitimiranju začetka in opravičevanju potrebnosti minule vojne. O strahovih, stiskah, nemoči, prepuščenosti samim sebi in s tem o opozorilih pred naslednjo vojno ne govori skoraj nihče več. Posameznikove zgodbe iz vojne ponovno postanejo le del političnih in ideoloških »priprav« na naslednjo epizodo zla v človeški družbi.

Prav zato, ker so vojne za posameznika nepresegljivo zlo, sta predstavljena dva utrinka udeležencev, ki so vojno izkusili v slovenski vojni leta 1991, v okolici letališča Brnik. Iz »danes na jutri« si je stopila nasproti generacija fantov, ki ni

niti najbolje razumela, kaj se sploh dogaja. Do včerajšnji »bratje v enotnosti« so si postali sovražniki, ki naj bi se med seboj tudi fizično uničili. Udeleženci so se v opisanih dogodkih, na približno istih mestih, v istem času in vsak s svojimi strahovi, željami in upanji, znašli na nasprotnih si straneh. Vojne si niso želeli. Nihče od njih, niti njihovi vodje enot niso imeli osebne izkušnje vojne. Vsi pa so zelo kmalu spoznali, da v njej lahko, pri svojih le dvajsetih letih, umrejo! Njihovo odzivanje na nevarnosti je bilo zato predvsem osebno tehtanje med naučenimi in v glavo vcepljenimi načini reševanja podobnih situacij in lastnih, različnih, karakternih lastnosti, ki v podobnih situacijah v človeku vzbudijo dobro ali slabo. Dogodka sta predstavljena z opisom osebne izkušnje udeleženca na slovenski strani in preprosto pesmico, zapisano na kosu lepenke, ki jo je za seboj ob letališču, po umiku, pustil neizkušen vojak JLA. Obe pričevanji sta ilustrirani s suhoparno časopisno novico, ki je bila o dogodku posredovana javnosti in iz katere nihče ne more razbrati resnične stiske udeležencev. Za podkrepitev, kako v vojni nihče pravzaprav »ne ve, ali prihaja ali gre«, pa opisane izkušnje mladih fantov osvetlimo še z opisi dogajanja, kakor ga v svojem poročilu vidi in opiše komandant, major, ki je vodil premik tankovskih enot z Vrhnike do Brnika. Tudi iz njegovega opisa se razbere strah pred tem, kaj se dogaja, ki pa ga poklicni vojak poskuša prekriti z naučeno vojaško disciplino in videnjem sovražnika povsod okoli sebe. Tudi zanj je bilo to prvo srečanje z »bojnim strelivom«.

Ker so v človeški družbi vedno prisotni politični in ideološki preroki ter razlagalci preteklih dogodkov, v katerih pogosto sami sploh niso sodelovali, razlage pa podajajo z željo po lastni všečnosti, še enkrat poudarjava: v predstavljenih primerih se ne opredeljujeva, kdo od udeležencev se je znašel na kateri od vojskujočih se strani. Skozi resnične dogodke želiva pokazati zgolj stisko in strahove udeležencev vojne. Ko se vojne končajo, za zgodbe o strahu in stiskah namreč ni več prostora. Takrat nastopi čas junaških zgodb, v katerih so se vsi odločali najpametneje in se borili za pravo stran. Mrtvim pa postavijo spomenike, na katere se kmalu pozabi.

Bombardiranje letališča Brnik, 28. junij 1991 – izkušnja miličnika

Takole so o dogodku, v katerem so se znašli štirje, povsem neizkušeni mladi fantje pred dvajsetimi leti poročali v Delu: *»Medtem ko je slovensko predsedstvo še zasedalo, sta dve vojaški letali že napadli letališče na Brniku, na katero sta odvrgli nekaj bomb, pri tem pa sta s streli iz mitraljezov poškodovali hangar slovenskega avioprevoznika Adrie Airways in več avtomobilov na bližnjem parkirišču /.../*

Vozilo avstrijskih novinarjev, ubitih ob raketiranju Brnika. Arhiv Policijske uprave Kranj.

Popoldne je bilo znova slišati strele v bližini brniškega letališča. Po neuradnih vesteh je bil na južni strani letališča ubit en avstrijski novinar, po drugih virih pa dva.«¹³ Zgolj hladna dejstva, ob katerih so strahovi udeležencev, ki so raketiranje preživeli v hangarju, odšli v pozabo!

April 1991. Petdeset bodočih mladih miličniških pripravnikov iz cele Slovenije se

je zbralo v Ljubljani na Kotnikovi ulici na uvajalnem tečaju, ki je bil del prekvalifikacije v poklic miličnika. Usposabljanje je potekalo brez posebnosti in proti koncu junija 1991 je bil predviden zaključek tečaja. Že v času poteka tečaja so se v Sloveniji začeli odvijati dogodki, povezani z osamosvojitvijo Slovenije. Prisegli so prvi slovenski vojaki v Mariboru in Ljubljani, zgodil se je incident v Pekrah¹⁴, bližala se je razglasitev samostojnosti. Nikomur od fantov, zbranih na tečaju, še ni bilo sporočeno, kakšna bo njihova poklicna pot naprej, zato je bilo vzdušje nekoliko moreče. Takrat so namreč že začeli uvajati določene dodatne varnostne ukrepe, v izvedbo katerih so vključevali tudi miličnike – pripravnike s Kotnikove. Predvsem so jih uporabili za varovanje posameznih pomembnejših objektov. Določitev, kje bo opravljal varovanje posamezen miličnik – pripravnik, je bila opravljena enostavno po abecednem redu udeležencev. Štirje miličniki pripravniki so bili določeni za varovanje objekta takratne Letalske enote milice (v nadaljevanju LEM) na letališču Ljubljana (Brnik). Oboroženi so bili z avtomatskimi puškami in vso pripadajočo opremo. Na stražarski službi so se menjali vsakih šest ur. Nastanjeni so bili na Kotnikovi ulici, v Ljubljani, pol ure pred nastopom službe pa se je tisti, ki je bil na vrsti za stražo, z avtom odpeljal na Brnik, kjer je zamenjal svojega predhodnika, ki se je odpeljal nazaj na Kotnikovo ulico. Z izvajanjem stražarske službe so začeli 24. junija 1991, dva dneva pred svečano razglasitvijo samostojnosti Slovenije.

¹³ Vir: <https://www.delo.si/druzba/panorama/objavljeno-pred-20-leti-29-junij.html>, vpogled 29. 9. 2020

¹⁴ Demonstranti so z živim zidom želeli preprečiti gibanje JLA. Vojaško oklepno vozilo BOV je zapeljalo v množico in na Ljubljanski cesti do smrti povozilo Josefa Šimčika, ki je postal prva žrtev osamosvojitvene vojne.

V torek, 25. junija 1991, v dopoldanskem času (zračni prostor nad Slovenijo je bil že zaprt) je začela krožiti informacija, da namerava JLA pristajati s svojimi vojaškimi letali na Brniku in jih pripravljati za morebitna posredovanja po Sloveniji. Delavci, zaposleni na letališču, so zato z vsemi razpoložljivimi prevoznimi sredstvi blokirali pristajalno stezo tako, da pristajanje letal ni bilo mogoče. Na letališču se je takrat med prisotnimi že čutilo precejšnje nelagodje, vse skupaj pa je stopnjevala še JLA, ki je izzivala s prižiganjem svojih oklepnih vozil, ki so jih imeli v vojaški bazi na letališču.

V sredo, 26. junija 1991 (na dan svečane razglasitve samostojnosti Slovenije), so iz LEM-a umaknili vse helikopterje, s katerimi je razpolagala takratna milica. Skrili so jih na varnih lokacijah, z njimi pa je odšla tudi večina pilotov, kopilotov in letalskih tehnikov oziroma mehanikov. Tudi ta dan je minil brez posebnosti, razen nekaj manjših provokacij z glasno delujočimi motorji oklepnih vozil v bazi JLA na letališču.

Miran Ozebek, eden od štirih miličnikov – pripravnikov, ki so se izmenjevali na straži v LEM na Brniku, se dogodka spominja takole: »V času svečane razglasitve

samostojnosti Slovenije na Trgu Republike v Ljubljani sem bil ravno v izmeni za stražo na letališču. Razglasitev sem poslušal po radiu. Zvečer sem dobil zamenjavo in se vrnil na Kotnikovo v Ljubljano.

V četrtek, 27. junija 1991, v zgodnjih jutranjih urah je bil eden od naše četverice na straži pri zgradbi LEM-a na letališču, ostali trije pa smo bili na počitku na Kotnikovi. Naenkrat je prišel ukaz, da se tudi mi trije vrnemo na letališče. Bil je še mrak in na cestah še ni bilo blokad. V zgradbi LEM-a nas je pričakal četrti kolega, poleg njega pa še en pilot in letalski tehnik, ki sta bila zaposlena v LEM. Torej vse skupaj šest ljudi. V hangarju so se nahajala osebna vozila pilotov, kopilotov in mehanikov, ki so dan prej poleteli s helikopterji na skrivno mesto.

Nekdanji miličniki – pripravniki, leta 2020 še vedno vsi zaposleni v organih za notranje zadeve. Od leve proti desni: Franjo Perkovič, Miran Ozebek, Martin Puhek in Josip Novosel. Hrani: Miran Ozebek.

Dopoldan smo mi štirje stražili okoli objekta LEM-a, pilot in mehanik pa sta spremljala dogodke, ki so se odvijali po Sloveniji. Ker nismo od nikogar dobili jasnih navodil, kaj storiti v primeru letalskega ali kakršnega koli napada na objekt, ki smo ga stražili, smo med seboj razglabljali, kaj nam je storiti v primeru napada na zgradbo oziroma na celotno letališče. Imeli smo občutek, da smo ostali sami na celotnem letališču. Pilot, ki je bil v organih za notranje zadeve zaposlen že več let in je prevzel vodenje naše »borbene« skupine, je ocenil, da se bomo v primeru napada na letališče umaknili. Za primer potrebe po pobegu ali pogumneje rečeno »taktičnega umika« z letališča smo pred vhomom v zgradbo (severno-zahodna stran objekta) parkirali dve osebni vozili. V okolici letališča so se v dopoldanskih urah začela razporejati tudi oklepna vozila in tanki, ki so prišli iz vojašnice na Vrhniki. Dopoldne je minilo brez posebnosti, tišino na letališču so motili posamezni strelji in hrup tankovskih motorjev, kar pa je bilo za nas v hangarju precej neugodno, saj nismo vedeli, kaj se sploh dogaja. Informacije, ki smo jih uspeli dobiti po radiu, ki je bil naša edina povezava s svetom, pa tudi niso bile ravno spodbudne.

V popoldanskem času smo v smeri proti Kranju nad gozdom najprej opazovali helikopter JLA, ki je nizko preletaval območje, vendar se nam ni približal. Kmalu za preletom helikopterja pa sta nas presenetili dve letali JLA, ki sta v nizkem preletu švignili mimo naših glav in celega letališča, kot da bi pilota trenirala bojni manever. Prelet sta nekajkrat ponovila. Med spremljanjem zračnih manevrov letal JLA sploh nismo opazili dveh moških, ki sta se nam bližala prek heliodroma. Opravili smo postopek identifikacije in ugotovili, da sta moška avstrijska novinarja, ki sta želela pridobiti naše izjave, vendar nam pilot kot neformalni vodja, ki se je po telefonu posvetoval z nekom v Ljubljani, tega ni dovolil. Čeprav se skušam spomniti, ali smo imeli vzpostavljeno linijo oziroma smo vedeli, komu se moramo v primeru zapletov javljati, mislim, da take povezave nismo imeli. Ker smo bili še povsem brez izkušenj, niti nismo točno poznali sistema medsebojne komunikacije, zato ne vem, ali je imel morda pilot kakršna koli navodila, komu se javljati. Ker je bil v milici že dalj časa, je verjetno bolje od nas poznal poti komuniciranja in je pač tam preverjal, kako naj se odzovemo na novinarske prošnje po izjavah. Po krajšem pogovoru sta novinarja odšla najprej po letališču, saj mi nismo dobili nikakršnih navodil, da jih morda zadržimo oziroma jima preprečimo gibanje po letališču. Nihče od nas si ni predstavljala, da smo bili zadnji, ki smo z njima govorili, saj sta bila pozneje v raketiranju njenega vozila ubita.

Kmalu po odhodu novinarjev se je močno pooblačilo in precej stemnilo. Iz heliodroma smo se premaknili nazaj do objekta, ki smo ga varovali in se v koloni

drug za drugim premikali ob velikih vratih hangarja. Takrat smo iz gozda v smeri Kranja zaslišali streljanje. Ne vem, kako, vendar na neki način začutiš, da si cilj oziroma tarča napada, zato smo se ob vratih vrgli na tla. Ena ali dve krogli iz rafala, ki je priletel v vrata nad našimi glavami, sta se odbili v kolega, ki je bil prvi v koloni in se še ni utegnil skloniti. Krogli sta ga po odboju zadeli v ramo in nogo. Ko je zadeti kolega zaradi bolečine spustil prediren krik, je med nami nastala popolna zmeda. Nismo vedeli, ali naj streljamo nazaj, kam naj sploh streljamo, naj se delamo mrtve ... Pa saj to ni res, to se ne dogaja meni, ne morejo nas kar pobiti, mi pa naj bi kar umrli ... Stokanje zadetega kolega nas je potegnilo nazaj v realno dogajanje. Na nek način smo ga odvlekli v notranjost zgradbe. Pregledali smo ga in ugotovili, da k sreči sploh ni bil ranjen. Krogli sta po odboju od vrat namreč izgubili toliko moči, da nista več uspeli povzročiti rane, temveč le močno pekočo bolečino ob udarcu v kolegovo ramo in nogo. Ker pa so bile to naše prve izkušnje z orožjem, seveda nismo vedeli, kako je, če krogla v resnici povzroči rano.«

Takole pa je v strahu, da njega in njegove vojake ogroža čisto vsak, ki ga zagledajo, predvsem pa v veliki želji, da bi se kot poklicni vojak izkazal tudi v pravi vojni, dogodek s streljanjem na miličnike – pripravnike in novinarje opisal komandant oklepne enote, ki je takrat blokirala letališče:

»[...] enoto so začeli intenzivno opazovati 'civilisti', ki so imeli 'delo na poljih' in podobno. Vedeli smo, da to ne morejo biti kmetje, temveč le tisti, ki nas želijo za vsako ceno likvidirati. V tem času so poskušali iz Kranja z nami vzpostaviti radijsko zvezo, na katero pa se mi nismo odzvali, saj smo vedeli, da so vse zveze kompromitirane. Za obvestila, ki smo jih sprejemali preko radio zveze, smo ocenili, da gre za zelo premišljeno in močno propagando, ki ima za naše enote lahko nepredvidljive posledice. Okoli 10.00 je sledil prelet našega letalstva in uspešno raketiranje položajev teritorialne obrambe, ki je po naši oceni imela hude izgube. Takoj za tem smo na pisti opazili štiri civile, ki so hodili na strogo določeni medsebojni razdalji in v korak. Ukazal sem, da se nad njih izstrelji opozorilni rafal. Po izstrelitvi rafala sem opazil, da so ti štirje civilisti imeli na desni rami kratko avtomatsko orožje in da so kot po komandi zavzeli položaje na tleh. Kmalu za tem smo opazili rumen džip, ki je z večjo hitrostjo vozil po pisti in proti nam spuščal nekaj podobnega lahkim raketnim izstrelkom. Takoj sem ukazal izstrelitev opozorilnega rafala, vendar se je vozilo obrnilo in začelo voziti proti nam, zato smo ga takoj v naslednjem trenutku z rafalom iz mitraljeza uničili, kar se je pokazalo kot pravilna odločitev, saj so bile na vozilu nameščene kante bencina in je bilo vozilo najverjetneje namenjeno na nas kot goreča bom-

ba. Po tej njihovi neuspeli akciji so se prenehali izvajati kakršnikoli poskusi škodovati naši enoti ...» (Vir: Analiza izvršenja zadatka u toku sukoba za TO R. Slovenije: Komandantu 1. okbr, Komandant, major R. D., Arhiv MNZ. Prevod P.J.) Svojo pripoved Ozebek nadaljuje takole:

»Po ognjenem krstu smo se odločili, da ne gremo več iz zgradbe, zato smo zaklenili vse vstope v objekt, sami pa smo odšli v zgornje prostore, kjer so bile pisarne in sejna soba. Sejno sobo smo si preuredili v bivalni prostor, kamor smo odložili tudi vso opremo ter si uredili zasilna ležišča. K sreči je bil v prostoru tudi televizijski sprejemnik, preko katerega smo spremljali, kaj se dogaja po Sloveniji. Pilot je sicer po telefonu poročal o našem stanju in dogajanju na letališču – štabu v Ljubljani, vendar kakšnih konkretnih usmeritev, kako naj ravnamo v primeru kakršnegakoli napada, nismo dobili, zato smo imeli občutek, da smo bolj ali manj prepuščeni sami sebi in da bomo tukaj kar do konca vojne.

Iz večerne tiskovne konference, smo izvedeli, kaj Slovenijo lahko po najbolj črnem scenariju še čaka. Čeprav smo bili 'varno' zaklenjeni v zgradbi, smo se odločili, da mora nekdo ostati buden. Javil sem se sam, ker sem bil po dogodkih, ki so se nam zgodili preko dneva, enostavno preveč razburjen, da bi sploh lahko zaspal. Dogovorili smo se, da ob moji utrujenosti nekoga zbudim za zamenjavo.

Ostali kolegi so poskušali zaspati, zunaj pa se je ulilo kot iz škafo, kar je le še potenciralo naš občutek nemoči. Nekaj časa sem gledal televizijo, poskušal sem z reševanjem križank, branjem raznih revij, vendar mi nič od tega ni šlo, saj se enostavno nisem mogel umiriti.

Noč se je prevesila čez polnoč, ko sem zaslišal neko zbijanje po vhodnih vratih v zgradbo. Pograbil sem puško in se počasi po železnih stopnicah spustil proti vhodnim vratom. Zopet je nekdo potrkal po vratih in vpil: 'Janez, Janez, Janez.' Nisem si upal pisniti. Zaradi močnega dežja nisem mogel ugotoviti, koliko oseb je dejansko zunaj pred vrati. Vendar mi niti na kraj pameti ni padlo, da bi vrata odprl. Neznanec je še nekajkrat zaklical Janez, potrkal po vratih, poskušal odpreti zaklenjena vrata, nato pa je vse potihnilo. Nekaj trenutkov sem še počakal, nato pa sem odšel nazaj gor v sejno sobo ter zbudil enega od kolegov. Na kratko sem mu obrazložil dogajanje pred vrati. Nenadoma naju je napadel val poguma in sva se odločila, da vseeno preveriva, kdo je pred vrati. Repetirala sva puški in po tihem odšla nazaj do vhodnih vrat. Nekaj časa sva stala pred vrati in poslušala, kaj se dogaja zunaj, pogum pa je počasi začel plahneti. Ker se zaradi močnega dežja ni slišalo, če je še vedno kdo pred vrati, sva se odločila, da vrat ne odpirava. Upad poguma sva si opravičila z razlago, da so morda vojaki JLA poskušali priti v stavbo,

Janeza pa so pač klicali zato, ker so Slovencem velikokrat v JLA rekli kar Janez. Pravega odgovora, kdo je želel sredi noči priti v objekt, žal ali k sreči ne bomo izvedeli nikoli.

V petek smo se prebudili v lepo sončno jutro. S kolegom sva ostalim razložila nočno zgodbo, vendar sem imel občutek, da nama nihče ne verjame. Na hitro smo odšli ven in se razgledali okoli naše zgradbe. Drugega, razen hrumečih motorjev tankov v nekaj sto metrov oddaljenem gozdu, ni bilo slišati. Odšli smo nazaj v zgradbo, saj nismo hoteli zamuditi tiskovne konference, napovedane ob 10. uri. Televizijske tiskovne konference so bile pravzaprav edina pot, da izvemo, kaj se dogaja.

Malo pred deseto uro je kolega zaslišal letala. Odšel je pogledat in iz smeri vzhoda opazil dve letali, ki sta se bližali Brniku. Prepričani smo bili, da gre za podobne manevre kot prejšnji dan, takrat pa je kolega zavpil, da sta nekaj odvrgli. Letali sta izstrelili vsaka po dve raketi. Še preden smo se zavedali, kaj se dogaja, so nas presenetili močan pok, tresenje in grmenje. Prva raketa je zadela oskrbovalni center Adrie Airways, tik poleg naše zgradbe. Sunek je bil zelo močan, šipe so se razletele na vse strani, vse, kar je stalo, je padlo po tleh. Po železnih stopnicah so padala priznanja, obešena na stenah hodnika. Vse se je treslo in grozljivega hrušča ni in ni hotelo biti konec. Kot smo videli kasneje, sta drugi dve raketi prileteli na parkirni prostor med parkirana vozila, četrta raketa pa je zadela hangar Adrie Airways. Občutek sem imel, kot da je sodni dan.

Zgoreli avtomobili na Brniku. Arhiv Policijske uprave Kranj.

Zajela nas je panika. Pograbili smo najnujnejše stvari in orožje ter zbežali ven iz zgradbe proti parkiranim vozilom, ki smo si jih pred dvema dnevoma pripravili za primer potrebe po umiku. Bil sem zadnji. Med tekom sem opazil, da sta se dva od mojih kolegov, skupaj s letalskim tehnikom, že usedla v eno izmed parkiranih vozil, in že speljala. Kje je še en kolega? Ustrašil sem se, da ni ostal v zgradbi. Hotel sem se vrniti v zgradbo, takrat pa me je poklical iz razbitega vozila, zavpil name, kaj da se obiram in naj se zbašem v vozilo, da se bomo odpeljali. Vozilo je bilo razbito, gume prazne, vendar ga je pilot že uspel spraviti v pogon. Usedel sem se v vozilo in ko smo speljali, nismo imeli pojma, kam naj peljemo. Vozili smo mimo parkiranih prostorov, kjer je bilo vse v ognju in dimu. Bili smo popolnoma apatični in v šoku. Se to res dogaja nam ali so le moreče sanje? Takrat je kolega zavpil, da se letali vračata. Nikamor nismo mogli zaviti, se nikamor umakniti, na levi strani letališka zgradba, na desni goreča vozila, naš avto pa je že tako ali tako poplesaval po cesti, saj smo se vozili na samih platiščih. Letali sta se bližala se spustili nad nas in takrat sem bil povsem prepričan, da je to naš konec. Niti nismo dobro vedeli, kaj se sploh dogaja, pa bomo morali že umreti. Letali sta nas preleteli in k sreči niti streljali nista na nas. Nekako smo uspeli izvoziti z območja letališča, zavili na neko gozdno pot in nadaljevali proti Šenčurju. Po makadamu smo se z praznimi gumami le stežka prebijali, vendar nam je kljub temu uspelo priti do neke gostilne, kjer niti ne vem, zakaj smo bili prepričani, da se menda tu dobimo z drugo trojko iz naslednjega vozila. Seveda se tega nismo mogli dogovoriti, saj teh krajev nismo poznali in nihče od nas sploh ni vedel, kje točno smo. Druge trojke seveda tam ni bilo, nas je pa nekaj ljudi, ki so bili v gostilni, začelo spraševati, kaj se dogaja. Kolikor se uspem spomniti, saj smo bili še vedno povsem v šoku, smo nekako začutili, da je nevarnost smrti mimo in smo radovednežem, sedaj že kot pravi vojni veterani in junaki, razložili, od kje prihajamo in kaj se nam je zgodilo. Ko se danes spomnim, da smo jim naš beg predstavili kot premišljen taktični umik, mi spomin vedno izvabi na usta kisel nasmeh, saj je to prav šolski primer, kako je z junaštvi, ko je nevarnost mimo. Ko smo ljudem pripovedovali, kaj smo doživeli, smo opazili nekaj ljudi, ki so hodili okoli našega razbitega avta. V svoji trenutni prevzetosti z junaštvom, ki ga poslušalci preverjajo tudi z ogledom avta, na njih niti nismo bili pozorni. Ko pa smo gostilno zapustili, smo opazili, da so nam zamenjali vse štiri prazne pnevmatike z novimi. Kje so jih dobili v tem kratkem času, se nam niti sanjalo ni. Najprej smo se name-ravali vrniti na letališče, saj smo bili tja dodeljeni kot stražarji, ker pa nismo vedeli, kaj se na letališču dogaja, smo se odločili, da gremo nazaj v Ljubljano na Kotnikovo, kjer je bilo mesto, od koder smo odhajali na stražo.

Pot z letališča oziroma iz Šenčurja do Ljubljane je trajala približno štiri ure, tam pa so nas že čakali kolegi iz prvega vozila. Vsi živi in zdravi! Tako se je, k sreči, srečno zaključila naša brniška zgodba, ki mi je dala življenjsko lekcijo o strahu in nemoči, ki ju je človek deležen v vojni, in o junaštvih, ki pridejo šele kasneje, ko je groza že mimo.»

Spopad JLA in TO na Brniku v smeri Vodice, 28. junij 1991 – stiska vojaka JLA

Tudi novica o spopadu med JLA in TO v sebi skriva strah in stiske udeležencev na obeh straneh.

»KLJUB PREKINITVI SPOPAD NA BRNIKU – Ob 21. uri 40 minut sta se začeli TO in JLA obstreljevati na območju letališča v smeri Vodice. Bitka še vedno traja. Po izjavi komandanta TO za Gorenjsko Petra Zupana je teritorialcev dovolj, da bodo skušali onesposobiti vojaške oklepne. Streljajo z vsem orožjem in z obeh strani.»¹⁵

V 1. oklepem bataljonu, ki je bil 27. junija 1991 poslan iz vojašnice na Vrhniki proti letališču Brnik, je bil tudi mlad fant nekje iz Srbije. V gozdu na obrobju letališča Brnik je sedmi dan na embalažo škatle za suhi dnevni obrok, ki so ga na terenu dobivali vojaki JLA, zapisal sosledje dogajanja v obliki preproste pesmi. Karton je bil najden ob kriminalistično-tehničnem ogledu po umiku enot JLA. Iz njegovega zapisa je moč razbrati, da ne ve, kaj se sploh dogaja, in da ga je strah za golo življenje, v tolažbo samemu sebi pa v svojih predpostavljanih vidi junake, ki vedo, kaj delajo. Seveda to ni bilo res, kar ilustriram z navedbami komandanta v njegovem poročilu. Komandant je vse okoli sebe videl kot grožnjo, zaradi česar je ukazoval uporabo strelnega orožja. To je neposreden dokaz, da je v vojni tudi pri starešinah v resnici glavni odločevalec strah zase, za svojo vojaško kariero in potem morda šele za življenje vojakov. In tako v strahu sprejete odločitve povzročijo, da se že tako ali tako slabe stvari samo še poslabšujejo.

Zaradi avtentičnosti zapisa in s spoštovanjem do njegovega prestopanega strahu podajamo vojakovo pesem v njegovem maternem, srbskem jeziku.

*O Vrhniko, ti prokleti grade,
Ko ti ovo bedno ime dade.
Ja sirotan o ratu neznao,
A u tebi sve sam naučio.*

¹⁵ Vir: <https://www.delo.si/druzba/panorama/objavljeno-pred-20-leti-29-junij.html>, vpogled 29. 9. 2020

*Kada svane, proklet bio dane
Niz Vrhniku poletele vrane.
Uzbuna nam za petama stiže,
Ko će prvi u parku da stiže.*

*U park stigli trčchim korakom
Sa Japundžom našim hrabrim dikom.
Hrabar bio pa se uzbudio.
U vozila! Biče, pokret brate.*

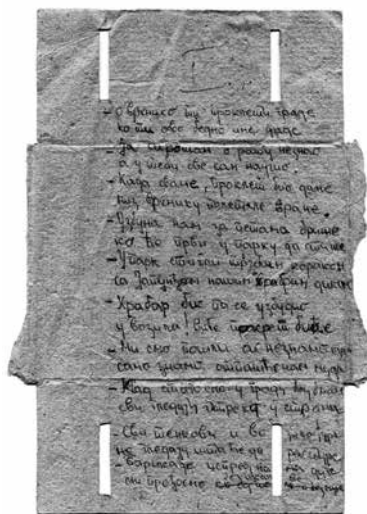
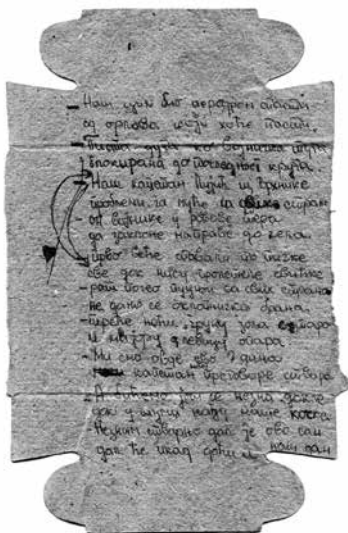
*Mi smo pošli al ne znamo kuda,
Samo znamo, odpast će nam muda.
Kad stignemu u gradu Ljubljana
Svi gledaju popreka i strana.*

*Svi tenkovi u vozila jure
ne gledaju šta će da rasture.
Barikade napred nama ruše
Mi prodžosmo bez ikakve duše.*

*Nama cilj bio aerodrom spasti,
Od orlova koji hoče pasti
Pista duga ko vojnička tuga,
Blokirana do poslednjeg kruga.*

*Naš kapetan Lujjić sa Vrhnike,
Problemi ga muče sa svih strana.
On vojnike u rovove tera,
Da zaklone naprave, da čeka.*

*Prvo veče spavali po (nečitljivo)
Sve dok nisu proletele (nečitljivo)
Rat počeo pucnajvom sa svih strana
Ne damo se oklopnička brana.*

*Obe strani embalaže vojaškega
suhlega dnevnega obroka, na
katerega je vojak JLA napisal
preprosto pesem o svojih občutkih.
Hrani: Pavel Jamnik.*

*Treče noči grune zolja stara,
I majoru levicu opara.
Mi smo evo ovde sedam dana,
Kapetan nam pregovore stvara.*

*A bičemo još se nezna dokle,
Dok u šumi nađu naše koske
Ne znam stvarno dal je ovo san,
Dal će ikad doći i naš dan.*

Komandant o stanju, v katerem se je znašla enota, in o tem, da je bil ranjen, zapiše: »[...] tako so se do večera vojaške akcije ustavile. Spet pa so začeli območje intenzivno nadzorovati s civilisti. Ukazal sem, da se nanje strelja, tako da smo menda streljali celo na našega starešino iz Kranja, ki naj bi imel nalogo, da s kolesom pride do nas. Ko smo začeli streljati nanj, je vpil, da je naš, vendar v situaciji, v kakršni smo se znašli, nismo bili pripravljeni sprejemati nikogar, razen oseb, ki bi jih osebno prepoznali.

Ker smo se dobro zavedali težke situacije, v kateri se je znašel bataljon, sem s prvopodrejenimi starešinami iskal taktične rešitve, kako rešiti stanje, v katerem smo se znašli. Sprejeli smo odločitev, da moramo začeti spreminjati taktično stanje, v katerem je bila naša enota ves čas opazovana s strani 'civilistov'. Ko smo preverili rajon, ki smo ga držali, smo okoli 20.00 prižgali vse motorje in je s tem enota precej popravila svoje stanje glede krožne obrambe. Spremljali smo novice in ob tem ugotovili, da se izvaja zelo močna propaganda preko sredstev javnega obveščanja. Ob tem smo izvedeli, da je v Ljubljani zvezni premier Ante Marković in da je bilo izpogajano premirje, ki začne veljati ob 21.00 uri. To nas je na nek način razveselilo. Ker je začel padati dež, smo se pripravili na nočno dežurstvo in počitek, vendar pa se je ob 21.20 začel napad na enoto z udarom iz zaledja, od koder sta na območje enote prodrli dve diverzantski skupini in odprli ogenj na 2 BVP¹⁶. Ob tej priložnosti sem bil lažje ranjen, tako kot tudi vojak [...]»

(Vir: Analiza izvršenja zadatka u toku sukoba za TO R. Slovenije: Komandantu 1. okbr, Komandant, major R. D., Arhiv MNZ. Prevod P. J.)

Naj bo ta kratek opis osebnih občutij miličnikov – pripravnikov in neznanega vojaka JLA bralcu le v opomin, da v vojni ni junakov! Zgolj strah in stiska.

16 Gosenično oklepno pehotno bojno vozilo